

Kelime Sıklığı Açısından Türk Atasözleri Üzerine Bir Değerlendirme

Abdurrahman GÜZEL¹ & Özay KARADAĞ²

Özet: İçinde var olduğu ve kuşakları arasında aktarıldığı toplumun ortak aklının ürünleri olan atasözleri, sözlü kültür unsurları arasında yer alır. Toplumlar, tecrübî olarak elde ettikleri anlamları atasözü olarak aktarmayı bir yöntem olarak kullanmaktadır. Atasözleri, söz sanatlarının sıklıkla kullanıldığı, cümle düzeyinde gerçekleşen etkili anlatımlardır. Bu bakımdan her atasözü bir hüküm bildirir. Tek tek ele alındığında, atasözlerinin bir insanın karşılaşılabileceği bir duruma ya da olaya gönderme yaptığı anlaşılır. Toplumun ortak aklını ortaya koymaları açısından, atasözlerini oluşturan kelimeler/kavramlar büyük önem taşımaktadır. Atasözlerini oluşturan kelimeler üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Atasözlerinin kelime kadrosunu bir bütün olarak ele almak, toplumun hassasiyetlerini ortaya çıkarmak açısından önem taşımaktadır. Kelime sayıları, kelime sıklıkları ve kelime türleri üzerine yapılacak araştırmalar, bu açıdan, ilginç sonuçlar ortaya koyabilir. Bu çalışmanın amacı Türk atasözlerinde yer alan kelime sayılarını ve sıklıklarını belirlemektir. Bu amaçla, Türkiye Türkçesinde yer alan atasözlerinden bir havuz oluşturularak atasözlerinin kelime sayıları ve sıklıkları belirlenmiş, elde edilen sonuçlar kelime sıklığına ilişkin temel ölçütlere göre değerlendirilerek genel sıklık listeleri ile karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Atasözü, Türk atasözleri, kelime hazinesi, kelime sıklığı.

Abstract: *An Evaluation on Turkish Proverbs in Accordance to Word Frequency.* Proverbs; which are the products of the common mind of a society where they exist are among the elements of spoken culture. Societies have used conveying of meanings which they have got through experiences with proverbs as a method. Proverbs are the effective expressions where expressional arts are used. They become exist in sentences. In this respect each proverb explains one determination. When considered them one by one, it can be understood that they refer to a specific condition or an event an individual can go through. The words/concepts that build proverbs have an essential importance in exploring the common mind of a society. The studies on proverbs are very limited. Considering the vocabulary of proverbs as a whole is very important in finding out the sensitiveness of a society. The researches which will be done on quantity, frequency and parts of speech of their vocabulary can explore interesting findings. The aim of this study is to determine the word frequency of Turkish proverbs. For this reason, proverbs of Turkey Turkish have been determined and a proverb pool is formed. Vocabulary and word frequency of proverbs can be seen and the findings are evaluated according to fundamental measurements of word frequency and finally, they are compared with general word frequency lists and commented.

Key Words: Proverbs, Turkish proverbs, vocabulary, word frequency.

Giriş

Söz varlığının temel unsurlarından olan atasözleri, bir toplumun ortak aklının ürünleridir. Atasözü “*ataların uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünme ya da öğüt veren ve kalıplaşmış bir biçimi olan kamuca benimsenmiş kısa, özlü sözler*” (Püsküllüoğlu, 1995: 7) olarak gündelik hayatın bir parçasıdır. Bir başka deyişle “*atalarımızın yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ya da yargı şeklinde nakleden, doğrulukları kesinlik kazanmış anonim, kısa ve özlü sözlerdir.*” (Albayrak, 2009: 3).

Atasözü tanımlarında, kavramın *deneyim/tecrübe, gözlem, öğüt niteliği, yargı olması, kesinlik ve anonimlik* özelliklerine vurgu yapılmaktadır. Gerçekten de atasözleri tecrübî olarak yaşamdan doğmaktadır. Yaşam deneyimleri dil aracılığıyla kültürün bir parçasına hâline gelmektedir. İnsanı bir kaygının/duyarlılığın ürünü olarak kuşaklar arasında aktarılan atasözleri, günlük iletişimin bir parçası olarak, kişilerarası iletişimi etkili hâle getirmektedir.

Atasözlerinde aktarılan anlamlar, milletin tecrübe edilmiş birikimleridir. Kurt (1991:2) atasözlerinin halkın hayatını temsil etmede önemli bir paya sahip olduğunu ve halkın hayatından damıtılmış tecrübeleri yansıttığını bildirmektedir. Tecrübeler, bilgece ve anlam bakımından yoğunlaştırılarak zengin anlatım teknikleri ile atasözüne dönüştürülmekte, böylelikle muhatabın dikkati çekilerek öğüt aktarılmaktadır.

¹ Prof.Dr., Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü. guzel@baskent.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. ozaykaradag@gmail.com

Aktarılan anlamın kalıcı olarak davranışa dönüşmesi, atasözünün muhatabını ne oranda etkilediği ile ilgilidir. Bu bakımdan atasözlerinin çarpıcı olması önem taşır. Atasözü, bir bilgiyi ya da daha genel bir ifadeyle anlamı kendini oluşturan kelimelerin birincil anlamlarıyla doğrudan öğretmeyi hedeflemez. Atasözleri, aktardığı anlamla ilgili olarak bir *yaşantı* oluşturur. Yaşantı oluşturma biçimi de daha çok bağdaştırmalara dayalı metaforik bir anlam inşası şeklindedir. Böylelikle zihinde imajların oluşması sağlanmakta, kişinin içinde bulunduğu veya karşılaşılabileceği durumla ya da olayla kıyaslama yapabileceği bir yaşantı oluşturularak, doğru seçimleri yapması, doğru davranışları sergilemesi sağlanmaktadır.

Atasözleri toplumsal bir duyarlılığın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumlar, tecrübelerini, gelecek nesillere etkili bir yol olan atasözleri aracılığıyla aktarmaktadır. Bu açıdan atasözleri, *toplumsal empatinin* somut ifadeleri olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle atasözleri öngörüler olarak geçmişten geleceğe doğru akmakta, aktarılmaktadır.

Bir milletin dünyayı algılayış tarzını, konuştuğu dile yansıtan edebî verimler (Onan, 2011) olarak atasözleri, toplumun ortak şuurunu oluşturmada, akıl, irade ve sezginin yaşamdan süzdüğü insanî birikimleri (Baş, 2012) kuşaklar arasında taşımaktadır. Atasözlerine bütüncül olarak bakıldığında bir milletin düşünüş biçimini, değerlerini, korkularını, zevklerini, toplumsal ilişkileri vb. birçok başka unsur görmek mümkündür.

Atasözleri üzerine yapılan çalışmalar, atasözlerinin farklı işlevlerini ortaya koymaktadır. Şahbaz (2012) tarihsel süreçte kullanılan elifba kitapları üzerine yaptığı çözümlemede, atasözlerinin okumayı yeni öğrenen bir öğrencinin etken sözcük dağarcığının geliştirilmesinde işlevsel olduğunu bildirmektedir. Onan (2011) atasözlerinin Türkçe eğitimindeki önemine işaret etmekte, özellikle konuşma ve dinleme becerilerinin geliştirilmesi açısından son derece zengin olduğunu ifade etmektedir. Kurt (1991) çalışmasında Türk atasözlerinin psikolojik işlevlerini ayrıntılı olarak ele almaktadır. Tanrıku (2011) birey üzerinde terapötik etki oluşturabilecek birçok Türk atasözü olduğunu, bireylerin davranışlarına ve düşünme biçimlerine yön verebilme potansiyeli göz önüne alındığında atasözlerinin terapötik etkilerinin ruh sağlığı çalışanları tarafından dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir.

Atasözlerinin her biri özel bir durum, olay, varlık/nesne vb.ne yöneliktir ve bunlara dair bir genelleme yapar. Bu açıdan bir millete ait atasözlerinin sayıları kültürel bakımdan da zenginliğe işaret etmektedir.

Bir kültürdeki atasözlerinin bütüncül olarak değerlendirilmesi o kültüre ilişkin genel bir bakış ortaya koyabilir. Atasözlerinden hareketle kültüre genel bir bakışın yollarından biri de atasözlerinin kelime kadrolarına yönelik çalışmalarla mümkün olabilir. Oy (1972: 84) atasözlerinin kelime kadrosuna yönelik çalışmaların önemine işaret ederek; kelime kadrosunun sınırını çizmenin, bu sınır içinde hangi kelimelerin kaç kez tekrarlandığını bulmanın, en çok tekrarlanan kelimelerin neler olduğunu tespit etmenin Türk halkının dil anlayışını ve üslubunu, giderek yapısını ve değerler sistemini de bulmak demek olduğunu belirtmektedir.

Türk atasözlerinin kelime kadrosunu ortaya koyan önemli bir çalışma Albayrak (2009) tarafından ortaya konmuştur. Albayrak (2009) Türkiye Türkçesinde yer alan atasözlerini bir araya getirdiği çalışmasında atasözlerinin dizinine yer vermiş, kitabının giriş bölümünde atasözlerinin kelime kadrosuna yönelik genel değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu dizin çalışması, kelimelerin hangi atasözlerinde geçtiğini göstermekte, kelimeler üzerinden atasözlerine ulaşmayı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türk atasözlerinde yer alan kelimelerin sıklığını ortaya koymak, atasözlerinde sık kullanılan kelimeleri genel sıklık listeleri ile karşılaştırmak, bunlardan hareketle kültüre ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktır.

Yöntem

Bu çalışmada nicel ve nitel yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır. Araştırma doğası gereği nitel araştırma desenlerinden kültür analizidir. Kültür analizi, “*bireysel algı ve davranışın olduğu kadar toplumsal davranış, yapı, işleyiş, değerler, normlar gibi kültürel öğelerin tanımı ve analizi üzerine odaklanır*” (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2005: 70).

Araştırmanın verileri nitel araştırma tekniklerinden olan doküman incelemesi ile elde edilmiştir. Doküman incelemesi, “*araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar*” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 187).

Araştırmada incelenen doküman Albayrak (2009) tarafından ortaya konan **Türkiye Türkçesinde Atasözleri** sözlüğüdür. Sözlükte yer alan 18.838 atasözü bilgisayar ortamına aktarılarak bir metin havuzu oluşturulmuştur. Havuzda bulunan ayrı yazılan birleşik kelimeler TDK Yazım Kılavuzu’na (2005) göre “+” işareti ile birleştirilmiştir. Bu işlemin ardından Simple Concordance Program 4.07 yazılımı ile metin havuzunun ham listesi elde edilmiştir. Kelimelerin çekim ekleri kontrol edilerek silinmiş ve kelimeler taban biçimlerinde (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2005) birleştirilmiştir. Fiiller “-” işareti ile gösterilmiştir: *yap-, at- ver- vb.* Bu işlemlerin sonucunda Türk atasözlerinin kelime sıklığını ortaya koyan kelime listesi

elde edilmiş, çalışmada sunulan kelime sıklığı verileri bu listeden elde edilmiştir. Sonraki aşamada atasözlerinde en sık kullanılan kelimeler yazılı Türkçede sık kullanılan kelimelerle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada Göz (2003) tarafından hazırlanan **Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü** esas alınmıştır.

Bulgular

Türk atasözlerinin kelime sıklığının belirlendiği bu çalışmada, Albayrak (2009) tarafından hazırlanan ve 18.838 atasözünden oluşan *Türkiye Türkçesinde Atasözleri* sözlüğü metin havuzunu oluşturmuştur. Metin havuzu *Simple Concordance Program 4.07* yardımıyla çözümlenmiş, atasözlerinin kelime sıklığına ilişkin veriler elde edilmiştir.

Türk atasözlerinin kelime sıklığına ilişkin genel veriler Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1: Genel Kelime Sıklığı Verileri

Unsurlar	Toplam	Farklı	Toplam-Farklı % Karşılaştırma	Farklı/Toplam Oranı
Kelime	107.593	8.093	%7,5	0,075
Özel İsim	1.337	299	%22,3	0,22
Filler	29.499	1.683	%5,7	0,057
Fiiller ve Özel İsimler Dışında Kalan Kelimeler	76.757	6111	%7,9	0,079

Çalışmada oluşturulan metin havuzunda yer alan Türk atasözleri toplam 107.593 kelimedenden oluşmaktadır. Atasözlerini oluşturan farklı kelimelerin sayısı 8.093’tür. Farklı kelime sayısı toplam kelime sayısının yaklaşık %7,5’ine karşılık gelmektedir. Toplam kelimelerin sayısı arttıkça, yani kelime havuzu büyütüldükçe bu yüzdelik değer küçülmektedir. Farklı kelimelerin toplam kelimelere oranı kelime hazinesi katsayısını ortaya koymaktadır. Burada elde edilecek değer 1’e yaklaştıkça kelime hazinesi zenginliği artmaktadır. “1” değeri kullanılan her kelimenin farklı olduğunu göstermektedir. Çalışmada farklı kelimelerin toplam kelimelere oranı 0,075 olarak belirlenmiştir. Bu değer ortalama olarak atasözlerinde geçen her yüz kelimenin yaklaşık 7,5’inin farklı kelime olduğunu göstermektedir.

Atasözlerinde kullanılan özel isimlerin toplam sayısı 1.337’dir. 299 farklı özel isim kullanılmıştır. Farklı özel isim sayısı toplam özel isim sayısının yaklaşık %22,3’ü kadardır. Farklı özel isimlerin toplam özel isimlere oranı 0,22’dir. Bu değer yaklaşık olarak kullanılan her yüz özel ismin 22’sinin farklı olduğunu göstermektedir.

Atasözlerinde toplam 29.499 fiil çekimli olarak kullanılmıştır. Bu tekrarlar, birbirinden farklı 1.683 fiille gerçekleştirilmiştir. Farklı olarak kullanılan fiillerin sayısı toplamda kullanılan fiillerin sayısının yaklaşık %5,7’si kadardır. Farklı olarak kullanılan fiillerin toplamda kullanılan fiillere oranı 0,057’dir. Bu değer yaklaşık olarak kullanılan her yüz fiilin yaklaşık 5,7’sinin farklı olduğunu göstermektedir.

Fiiller ve özel isimler dışında kalan kelimelerin Türk atasözlerinde 76.757 kez tekrarlandığı görülmektedir. Bu tekrarlar 6.111 farklı kelime ile gerçekleşmektedir. Burada farklı kelimelerin sayısı toplam kelimelerin sayısının %7,9’una karşılık gelmektedir. Farklı kelimelerin toplam kelimelere oranı 0,079’dur. Bu değer ortalama olarak kullanılan her yüz kelimenin yaklaşık 7,9’unun farklı olduğunu göstermekte ve tabloda birinci satırda verilen genel kelime kullanımına ilişkin değerlerle benzerlik göstermektedir.

Türk atasözlerinde farklı olarak kullanılan ilk 1000 kelimenin toplam sıklığı, toplam kelimeye oranları 100’er kelime aralıklardaki toplam kelime ve yüzdelik artışları Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2: Farklı İlk 1000 Kelimenin Dilimlere Göre Artış Oranı

Kelime Aralığı	Toplam Sıklık	Toplam Kelime Yüzdeliği	Yüzdellik Artış
0-100	41.533	38,62	-
0-200	54.188	50,36	12
0-300	62.001	57,62	7,26
0-400	67.547	62,68	5,06
0-500	71.804	66,73	4,05
0-600	75.283	69,97	3,24
0-700	78.167	72,65	2,68
0-800	80.584	74,85	2,2
0-900	82.676	76,84	1,99
0-1000	84.494	78,73	1,89
0-8093	107.593	100	21,27

Tabloda 2’de görüldüğü gibi Türk atasözlerinde en sık kullanılan ilk yüz kelime, toplamda kullanılan 107.593 kelimenin %38,62’sine karşılık gelmektedir. İlk 1000 kelime bu oran %78,73’e yükselmektedir. İlk 1000 kelime dışında kullanılan 7.093 kelimenin toplam kelime içindeki oranı %21,27’dir. Atasözlerinde en sık kullanılan ilk yüz kelime şunlardır:

ol- 4115, bir 1651, de- 1597, el 1086, gel- 868, yer 856, baş 831, ile 753, ne 728, da 679, var 665, et- 609, git- 609, al- 606, at 602, de 562, ver- 551, her 512, ev 507, iş 491, çık- 480, kal- 468, kendi 467, göz 460, çok 448, it 431, gün 430, eşek 419, gör- 419, kız 417, ye- 411, adam 401, iki 399, bil- 398, söz 396, insan 395, su 387, iyi 350, bak- 343, yok 342, düş- 324, Allah 322, sen 317, mal 314, yol 312, ya 311, öl- 308, deli 306, dağ 299, köpek 285, ana 282, gerek 282, kadar 278, dost 277, iste- 275, o 270, taş 269, ekmek 266, geç- 266, tut- 264, ağaç 256, aç 249, bul- 248, i- 247, kurt 242, deve 238, söyle- 236, bilin- 235, değil 235, gibi 234, kapı 230, büyük 227, kuş 224, yüz 222, ağız 216, kör 215, dil 214, yiğit 214, para 212, ben 211, düşman 211, aş 210, dur- 209, baba 208, belli 207, altın 206, kişi 205, kim 204, ayak 203, can 200, gir- 200, için 200, ki 196, er 192, öküz 190, oğul 188, gönül 185, kara 185, kırk 183, karı 180.

İlk 100 kelime içinde 24 fiil bulunmaktadır. Bu kelimeler içinde özel isim olarak yalnızca *Allah* kelimesi yer almaktadır. Kavramsal anlamı olmayan ancak dilin işletimi açısından önem taşıyan *de/da, ile, ne, her, gibi, için, ki, edat ve bağlaçlarının ilk yüz kelimeye yer aldığı görülmektedir.*

Atasözlerinde sık kullanılan ilk 100 kelime ile **Yazılı Türkçenin Kullanım Sıklığı Sözlüğü**’nde (Göz, 2003: 213-214) listelenmiş olan en sık ilk 100 kelime karşılaştırılmış ve ortak kelimeler çıkarılmıştır. Karşılaştırmada 46 kelimenin ortak olduğu belirlenmiştir. En sık 100 kelimelik listelerdeki ortaklığın %46 olduğu düşünülürse her iki listenin %54 oranında birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Her iki listede de bulunan ortak kelimeler şunlardır:

bak-, baş, ben, bil-, bir, bul-, büyük, çok, de-, değil, el, ev, geç-, gel-, gerek, gibi, gir-, git-, gör-, göz, gün, her, i-, için, iki, ile, insan, iste-, iş, iyi, kadar, kal-, kendi, ki, kişi, ne, son, söyle-, su, var, ver-, ya, ye-, yer, yok, yol.

Türk atasözlerinde sık olarak kullanılan ilk 100 kelime arasında kavram alanları oluşturulduğunda, atasözlerinin daha çok hangi konulara yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Çalışmada kavram alanları birincil çağrışımlardan hareketle oluşturulmuş ve yazılı Türkçenin sık kullanılan ilk 100 kelimesi ile karşılaştırılmıştır.

Atasözlerinde aileyle ilgili kullanılan kelimeler ve sıklıkları şu şekildedir: *Kız 417, adam 401, ana 282, baba 208, oğul 188, karı 180.* Bu kelimeler 1676 kez tekrarlanmıştır bu da atasözlerinde aile kavramının ön planda olduğunu göstermektedir. Bu kelimelerden hiçbiri yazılı Türkçenin sık kullanılan ilk 100 kelimesi arasında yer almamaktadır.

İnsan uzuvlarının da ilk 100 kelime içinde önemli bir ağırlığa sahip olduğu söylenebilir: *baş 831, göz 460, yüz 222, ağız 216, ayak 203.* Her ne kadar da bu kelimelerin bazıları çoğul anlamları ile kullanılmışsa da insan vücudunun bir parçası olarak sıklık listesinde ilk sıralarda yer alması doğaldır.

Burada dikkat çeken bir başka kavram alanı da hayvan isimleridir. İlk 100 kelime arasında yer alan hayvan isimleri şunlardır: *at 602, eşek 419, it 431-köpek 285, kurt 242, kuş 224.* Göz’ün (2003) genel sıklık listesindeki ilk 100 kelime arasında bu hayvan isimlerinin hiçbirine rastlanmamaktadır.

Atasözlerinde hayvan isimlerinin ilk 100 kelime içinde ön plana çıkması özellikle eski Türk yaşam tarzının izleri olarak kabul edilebilir.

Türk toplumunun hem geçmişteki yaşam tarzını yansıtması hem de kültürleri çağrıştırmaları açısından ilk 100 kelime içinde yer alan *su* 387, *ağaç* 256, *dağ* 299, *taş* 269 kelimeleri de dikkat çekicidir. Yazılı Türkçenin sık kullanılan ilk 100 kelimesi içinde bunlardan sadece *su* kelimesi bulunmaktadır. Diğer kelimelerin yer almaması yapılan yorumu desteklemektedir.

Gündelik yaşamın unsurlarına ve insanın temel ihtiyaçlarına işaret eden *ev* 507, *iş* 491, *ye-* 411, *mal* 314, *aç* 249, *ekmek* 266, *aş* 210 kelimeleri atasözlerinde en sık kullanılan ilk 100 kelime arasında bulunmaktadır. Bunlardan *ev*, *iş*, *ye-*, kelimeleri yazılı Türkçenin sık kullanılan ilk 100 kelimesi içinde yer almaktadır.

Atasözlerinde insan ilişkileri üzerinde durulması gereken kavram alanlarındandır. Atasözlerinde nasihatlere konu olan iki kavram, dostluk ve düşmanlık, *dost* 277, *düşman* 211 şeklinde ilk 100 kelime içinde yer almaktadır. Bu kavramlar da yazılı Türkçenin en sık kullanılan ilk 100 kelimesi içinde bulunmamaktadır.

Türk atasözlerinde en sık kullanılan ilk 100 fiil farklı olarak kullanılan fiillerin %5,94'ünü oluştururken, 1.117 kullanım sıklığı ile toplamda kullanılan fiillerin %66,36'sına denk gelmektedir. En sık 100 fiil ve kullanım sıklıkları aşağıda verilmiştir:

ol- 3754, *de-* 1597, *gel-* 860, *et-* 609, *git-* 609, *al-* 606, *ver-* 551, *çık-* 476, 468, *gör-* 418, *bil-* 390, *bak-* 342, *düş-* 324, *ye-* 312, *öl-* 308, *iste-* 273, *geç-* 266, *tut-* 264, *bul-* 248, *i-* 247, *söyle-* 236, *bilin-* 235, *dur-* 209, *gir-* 200, *çek-* 178, *kork-* 167, *bit-* 166, *sev-* 164, *kes-* 160, *getir-* 159, *yap-* 154, *at-* 153, *yat-* 148, *bulun-* 138, *vur-* 136, *gez-* 134, *ara-* 132, *ağla-* 129, *yan-* 125, *koy-* 123, *doğ-* 115, *sat-* 114, *gül-* 108, *sor-* 104, *san-* 103, *kazan-* 102, *var-* 102, *kalk-* 101, *dön-* 98, *bin-* 97, *kaç-* 97, *yen-* 94, *çıkır-* 91, *otur-* 91, *yağ-* 91, *yık-* 91, *aç-* 84, *götür-* 82, *büyü-* 81, *ak-* 80, *bağla-* 79, *döv-* 79, *giy-* 79, *neyle-* 78, *oyna-* 75, *yürü-* 74, *benze-* 73, *kırıl-* 73, *doy-* 72, *ek-* 72, *tutul-* 72, *yet-* 72, *kon-* 71, *iç-* 70, *doğur-* 69, *düşün-* 66, *işle-* 65, *çal-* 64, *alın-* 62, *bas-* 61, *görün-* 59, *uç-* 58, *utan-* 58, *bırak-* 57, *eyle-* 57, *piş-* 57, *sakın-* 55, *yakış-* 54, *besle-* 53, *kaldır-* 53, *sakla-* 52, *yak-* 52, *göster-* 51, *in-* 51, *boz-* 50, *tüken-* 49, *dayan-* 48, *öt-* 48, *der-* 47, *kesil-* 47.

Atasözlerinde sık kullanılan ilk 100 fiilde en dikkat çekici nokta fiillerin birçoğunun zıt anlamlarıyla listede yer almasıdır. Listede görüldüğü üzere, *gelmek-gitmek*, *inmek-çıkılmak*, *almak-satmak*, *düşmek-kalkmak*, *yapmak-yıkmak* vb. birçok zıt anlamlı kelime benzer sıklıklara sahip olarak en sık kullanılan 100 fiil arasındadır. Atasözlerinde zıt kavramlar dikkat çekmek ve öğütle kalıcı bir davranış oluşturmak amacıyla sıklıkla birada kullanılmaktadır. Bu durum zıt kavramların sıklık listesinde birbirlerine yakın değerlerle bulunmasına sebep olmaktadır.

Türk atasözlerinde en sık kullanılan ilk 50 özel isim farklı olarak kullanılan özel isimlerin %7,47'sini oluştururken, 1.337 kullanım sıklığı ile toplamda kullanılan özel isimlerin %74'üne denk gelmektedir. En sık 50 özel isim ve kullanım sıklıkları aşağıda verilmiştir:

Allah 322, *Şeytan* 87, *Çingene* 55, *Türk* 53, *Tanrı* 40, *Bağdat* 31, *Yörük* 29, *Hakk* 28, *Kürt* 26, *Arap* 20, *Mevla* 17, *Musa* 16, *Osmanlı* 16, *Şam* 13, *Mekke* 12, *Kuran* 11, *Mısır* 11, *Yahudi* 11, *Halep* 10, *Hızır* 10, *Müslüman* 10, *Ahmet* 9, *Azrail* 9, *Ka'be* 9, *Veli* 9, *Konya* 8, *Kurban Ali* 7, *İsa* 7, *Yemen* 7, *Hizan* 6, *İstanbul* 6, *Türkmen* 6, *Yaradan* 6, *Antep* 5, *Ayşe* 5, *Kayseri* 5, *Laz* 5, *Süleyman* 5, *Ermeni* 4, *Fatmacık* 4, *Halik* 4, *Hıdır* 4, *Hint* 4, *İslam* 4, *Kamber* 4, *Kirkor* 4, *Kurban Bayramı* 4, *Tatar* 4, *Van* 4, *Zeyrek* 4.

Burada dikkat çekici olan durum dini inançla ilgili özel isimlerin sayı ve sıklık bakımından fazlalığıdır. İslam inancının birçok unsuru yukarıdaki liste içinde görülebilmektedir. Bunları sırasıyla yer adları, etnik kimlik adları ve kişi adları izlemektedir.

Sonuç

Çalışmada Türk atasözlerinin kelime sıklığı belirlenmiştir. Atasözleri yaklaşık 8.093 farklı kelimedenden oluşmaktadır ve bu kelimeler atasözlerinde yaklaşık 107.593 kez tekrarlanmıştır. Türk atasözleri sayıları ve kelime çeşitliliği bakımından oldukça zengindir.

Türk atasözlerinin kelime sıklık sonuçları aile, insanın fiziksel yapısı, hayvan isimleri, yaşam tarzı ve kültürler, gündelik yaşamın unsurları, insan ilişkileri gibi farklı kavram alanlarını ön plana çıkarmaktadır. Bunlar kültürün çözümlenmesine yönelik önemli ipuçlarıdır.

Atasözlerinde kullanılan fiiller, esas olarak kültürün eylem dünyasını ortaya koymaktadır. Fiiller bakımından dikkat çekici olan husus atasözlerinin bir yöntem olarak kullandığı zıt kavramlarla anlam inşa etmeyi açıkça ortaya çıkarmasıdır.

Atasözlerinde geçen özel isimlerin büyük bölümü inançla ilgilidir. İnancın yeni nesillere aktarılması arzusu Türk atasözlerinde önemli yer tutmaktadır. Bazen yerme bazen övme kastıyla kullanılan milliyet adları ve gidilmesi arzu edilen ya da uzaklığı ile mesel getirilen yer adları ve günlük hayatta sıkça karşılaşılacak kişi adları atasözlerinde özel isimler olarak kullanılmaktadır.

Atasözlerinin kelime kadrosunu incelemeye dönük olan bu çalışma birinci basamak niteliğindedir. Çalışmada atasözlerinin kelime sıklığına ilişkin genel değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma Türk atasözlerinin kelime kadrosu üzerine yapılacak daha detaylı çözümlenmelere veri teşkil edecektir.

Kaynakça

- Albayrak, N. (2009). *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Baş, B. (2012). Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Folklor Dergisi*, 93, 125-134.
- Göz, İ. (2003). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kurt, İ. (1991). *Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. ve Karadağ, Ö. (2005), Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25/2, 293-307.
- Onan, B. (2011). Türk Atasözlerinde Dil Farkındalığı ve İşlevsel Dil Kullanımı. *Millî Folklor Dergisi*, 91, 91-100.
- Oy, A. (1972). *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türk Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Şahbaz, N. K. (2012). Atasözleriyle Okuma-Yazma Öğretimi Üzerine Bir Çözümleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/17, 245-258.
- Tanrıkulu, T. (2011). Türk Atasözlerinde Gerçeklik Terapisi. *Millî Folklor*, 90, 86-92.
- TDK. (2005). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Proverbs; which are the common mind of a society in which they exist and are transferred to, are among the elements of a common culture. Descriptions of proverbs emphasize the features of experimentation/experience, observation, giving advice, being a judgment, certainty and anonymity. Proverbs actually emerge from a real life by experiments. Experiences of life become a part of culture via language. Proverbs; which are the product of care/ sensitivity and carried into generations, make personal communication effective as a part of this communication.

Proverbs as a literary products which reflect the perspective of a nation onto this language (Onan, 2011) form the common mind of a society and transfer humane experiences such as mind, wisdom and perceptions to next generations (Baş, 2012). When we consider proverbs completely, it is possible to see the way of thinking and judging, the fears, tastes and social relationships of a society.

Considering proverbs in a culture as a whole can offer a general view about that culture. A general point of view to a culture via proverbs is also possible with studies on vocabulary of proverbs. Oy (1972:84) states that fixing the boundaries of vocabulary, finding how many times each word is repeated in it, determining the most frequent mean exploration of Turkish people's language mentality and system of values. The aim of the study is to find out the frequency of words in Turkish proverbs, to compare them with general frequency lists and to make general consideration about culture.

The design of the study is culture analysis. The data of the study are held by document analysis which is one of the qualitative research techniques. Document that is searched in the study is "Proverbs in Turkey Turkish" (Türkiye Türkçesinde Atasözleri) by Albayrak (2008). A text pool is formed by carrying 18 838 proverbs into computer program me. The simple list of this text pool is built by Simple Concordance Program me 4.07 software. Frequency lists are formed by studying this list. The data of the word frequency that are presented in the study are held from this list. In later stage, the most frequent words in proverbs are compared with the most frequent words in written Turkish.

Turkish proverbs in this text pool in the study consist of total 107593. The number of different words that construct proverbs is 8093. The number of different words meets approximately 7.5% of total words.

The total number of the proper nouns used in proverbs is 1337. 299 different proper nouns are used. Total 29499 verbs are used in proverbs as conjugated. The repetitions are made by 1683 different verbs. It can be seen that words except verbs and proper nouns are repeated 76757 times in Turkish proverbs. The repetitions are made by 6111 different words.

The first 100 most frequent words in proverbs are compared with the first 100 most frequent words that are listed in “The Dictionary of Usage Frequency of Written Turkish” (Göz, 2003: 213-214) and common words are fixed. In this comparison, 46 words are found out to be common. When we consider that the rate of being common in most frequent 100 words lists is 46%, it can be seen that both lists show contrast as 54%.

When we form concept areas among the first 100 most frequent words in Turkish proverbs, it can be understood on which subjects proverbs focus most. Concept areas are built by primary associations and they are compared with the first 100 most frequent words in written Turkish. Among the first 100 most frequent words, the nouns of family, the parts of human body, animals and cults, the elements of daily life, basic needs, and personal relationships can be seen firstly.

When we look at the most frequent verbs in proverbs, it can be seen that the most of them is used together with their antonyms. In proverbs, contrasting concepts are used frequently in order to attract attention and to create a long-lasting behavior.

When we look at the most frequent proper nouns, the frequency of the ones about religion is high. Many elements of Muslim religion can be found in the most frequent 50 proper nouns. The nouns of places, national identity names and personal names come after it.

The frequency of Turkish proverbs is given in the study. Proverbs consist of approximately 8093 different words and these words are repeated in proverbs 107593 times. Turkish proverbs are highly rich in number and word variety.

The results of word frequency of Turkish proverbs emphasize the different concept areas such as; family, human body parts, animal nouns and life styles, cults, the elements of daily life and human relationships. These are the important clues in analyzing a culture.

The verbs used in proverbs mainly explore the action world of a culture. The attractive characteristic of verbs is that they explore meaning construction via contrasting concepts as a method.

Most proper nouns in proverbs are about religion. The desire of transferring religion to next generations has an important place in Turkish proverbs. Nationality names that are used sometimes as a criticism and sometimes as a compliment, names of places that are desired to go or far away to and personal names that can be met frequently in social life are used as proper nouns in proverbs.